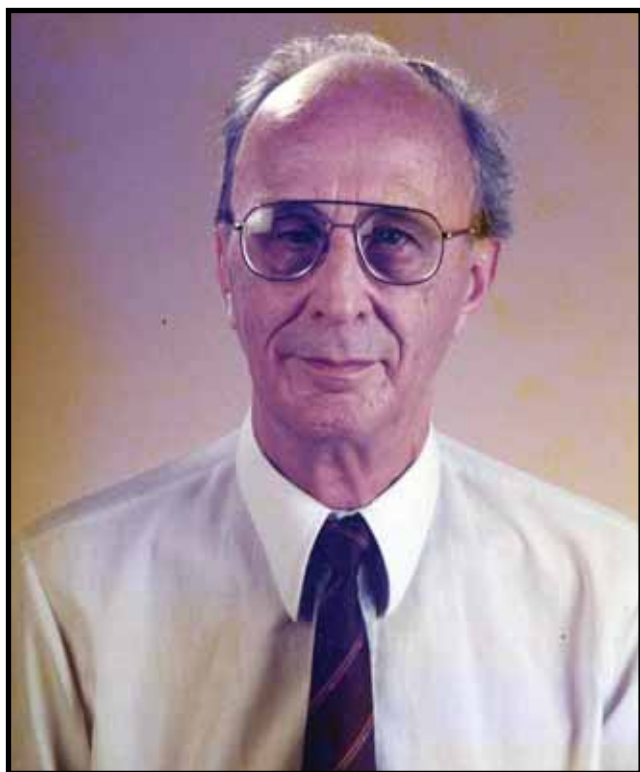

Prof. Dr. Tanka Dezső (1927–2015)

Tanka Dezső egy előadás során így vallott mestereiről, a két későbbi jó barátáról, Prof. Dr. Farkas Károlyról és Prof. Dr. Romhányi Györgyről (akit első mentorának tartott): „Mindketten meghatározták az életemet.” Majd lakonikusan megjegyezte: „Nem volt olyan szerencsém, hogy Romhányi György munkatársa lehettem volna.”

Honnan indult Tanka Dezső? Szülei mindkét részről Erdélyből, a Székelyföldről származtak. Erre nagyon büszke volt, Erdély szeretetében és megbecsülésében nőtt fel. 1927. november 12-én született Szegeden. Szülei a Kolozsvári Egyetemen menekültek Szegedre, mindketten Apáthy István intézetében voltak externisták. Édesapja, id. Tanka Dezső rövid szegedi klinikai munkásság után a Szombathelyi Közkórház Ideg-Elme Osztályának volt 40 éven keresztül jól ismert és megbecsült főorvosa. Édesanyja a szombathelyi rendelőintézet főorvosa volt. Szombathelyen a Faludi Ferenc Gimnáziumba járt. Ott végezte az első 4 osztályt 1938–1942 között, majd a Pápai Református Kollégiumba került, ahonnan édesapja 1944. március 19-én vitte haza Szombathelyre, itt is érettségizett 1946-ban.

„Tanulmányaim során – így vallott önmagáról 2007-ben, az ORFI dísztermében a 80. születésnapjára szervezett szimpóziumon – a kémia és a biológia nagyon érde-

kelt, így aztán a kórház laboratóriumába járhattam be negyedikes gimnazista koromtól kezdve.” A laboratórium vezetője, Enzt Béla pozsonyi, majd pécsi egyetemi tanár kiváló tanítványa volt Görög Dénes, aki a Pécsi Tudományegyetemen habilitált, s egyben a prospektúrát is ő vezette.

A Tanka család akkor is kitartott a Görög családdal való barátságban, amikor a családot 1944-ben gettóba zárták. Görög Dénes fiát, a 11 éves Sándort Dr. Prugberger József tüdőgyógyász főorvos a kocsiján vitte el a verbita szerzetesek (Isteni Ige Társasága) kőszegi rendházába. Megmenekült. Sándor nővérét, Klárit is elrejtették az Annunciata apácák szombathelyi rendházában. Sorsa tragikus, mert tüdőgyulladás miatt kórházba került, s az egyik éjjel kiráncigálták a betegágyból, és innen vitték a gettóba.

A jó érettségi után önkritikusan jegyezte meg Tanka Dezső: „Nem voltam jó matematikus, ezért a budapesti orvosegyetemre iratkoztam be.”

A nyári szünetekben továbbra is szorgalmasan bejárt a laboratóriumba. Először Dr. Kneffel Pál, majd 1946-tól Romhányi György egyetemi magántanár, ideiglenes labor- és kórboncnok főorvos mellett tevékenykedett.

A Kolozsvári Egyetemen menekült Dr. Kneffel Pál 1944-ben, Görög Dénes deportálása után vette át a laboratóriumi osztály vezetését. Kiváló higiénikus és mikrobiológus volt.

Tanka Dezső életének meghatározója volt Romhányi György egyetemi magántanár. Romhányi professzor kiválóan értett a biokémiához és a patológiához, karizmatikus egyéniség és nagyszerű oktató volt. Romhányi György véletlenül került Szombathelyre 1946-ban.

A második világháborút követő politikai-eszmei kavargásban – okkal, avagy éppen ok nélkül (a konkurencia hatására) – sok ígéretes karrier tört derékba. Nehezen állt talpra Romhányi, ebben segítettek hallei tanítványai: István Lajos és Solymoss Béla, akik ajánlották őt a megüresedett szombathelyi prospektúra és labor főorvosi állására. Ideiglenesen állhatott munkába, de itt is töretlenül dolgozott. Vitte magával Leitz polarizációs mikroszkópját. Klinikopatológiai konferenciákat szervezett, majd „privát egyetemet” („Gitt-egylet”) az ott lévő orvostanhallgatóknak, fiatal orvosoknak, referáló délutánokkal (Tanka Dezső közlése). Ebbe a csoportba tartozott Tanka Dezső, a magyarországi enzimhisztokémia egyik megalapítója, Németh-Csóka Mihály, a nemzetközileg elismert kötőszövet-kutató. Solymoss Béla Kanadában, István Lajos nemzetközileg ismert hematólógus Szombathelyen lett professzor. Ehhez a csoporthoz tar-

tozott Széll Kálmán is, aki először patológus akart lenni, majd sebész, illetve aneszteziológus főorvos lett Szombathelyen. Lelkesen hallgatták Romhányit, és a nyári szünetben boncoltak, továbbá cikkeket referáltak. Tanka Dezső első referáló témája a nukleinsavak, a carcinoma kialakulása, illetve a vírusfertőzés és a carcinoma kialakulásának kapcsolata volt.

Romhányival együtt vizsgálták – amely később számára meghatározó volt – a vesekefeszegély alkalikusfoszfát-aktivitását, amelynek kettős törését Romhányi írta le először. Majd együtt vizsgálták (erről a Romhányi-jegyzőkönyvek tanúskodnak) a mammacarcinoma és a leiomyosarcoma Rhodanase-aktivitását. Hús- és mákdarállóval dolgoztak – így homogenizálták –, majd az enzimaktivitást egy primitív spektrofotométerrel határozták meg. A CN-ionok a tiosulfát-cianid-szulfurtranszferáz (a Rhodanase régi elnevezése) hatására SCN-ionokká alakulnak át, s így a cianid detoxikálódik. A kontrollszövetek enzimszintje, illetve a myomák enzimszintje – szemben a leiomyosarcomával – magasabb enzimaktivitást mutattak. Az enzimhisztokémia Tanka Dezső számára meghatározó kutatási irány lett. Tanka Dezső 35 évvel később a synovialis membránban, illetve a synovialis folyadékban a kontrollhoz képest a Rhodanase egy magasabb aktivitását mutatta ki. Az SCN-ionok aktiválják a kollagenázt, amely megmagyarázza a kötőszövetet destruáló folyamatot.

1951 májusában az az elképzelés, hogy Romhányi György munkatársa lehet, zátonyra futott. Megjelentek az „elvtársak” az V. éves hallgatók előadásán, és közölték 20 emberrel, hogy a holnapi naptól „önkéntesen” honvédszöndíjasok lesznek.

Nem volt mit tenni, 1952. szeptember 1-jén bevonult katonának. A következő pozíciókban volt katonaeorvos 1952–56-ig: hadosztály-higiénikus, majd sugárbiológus 1954-től 1956-ig. Leszerelése után nem írta alá a hűségnyilatkozatot. Nem akármilyen tett volt ez akkor!

Lefokozták. Az Uzsoki Utcai Kórház Patológiai Osztályán ürrült egy hely, Tanka rögtön jelentkezett a kórházigazgató főorvosánál, Dr. Farkas Károly tanár úrnál 1956. december 10-én, és fel is vették. (Mint önéletrajzában írja: „Szerencsémre felvettek, ajánlóm Romhányi professzor volt.”) Közben egyedül maradt az osztályon, amelyet bravúrral abszolált, mert időközben Farkas Károlyt az ORFI igazgató főorvosának nevezték ki. Tanka csak 1957 májusában került az ORFI Morfológiai Osztályára. Itt dolgozott megszakitás nélkül 1994-ig, a ranglétra minden fokát végigjárva: segédorvos, tudományos munkatárs, tudományos osztályvezető, majd osztályvezető főorvos. 1957-ben laboratóriumi szakorvos, majd 1959-ben patológus szakorvosi vizsgát tett.

Kandidátusi disszertációját „A sugárzásrezisztens szervekről” 1968-ban védte meg. 18 enzimhisztokémiai és 10 biokémiai reakcióval dolgozta fel a különböző szervek sugárzásrezisztenciáját. A sugárzást követően a vesekefeszegély károsodik elsőként, ahol az egybefüggő lipid-kettőstörés helyett a korai károsodás jeleként lipid-

cseppek jelennek meg. Az enzimhisztokémiai és a biokémiai reakciók még nem mutatnak a vesében semmiféle eltérést.

Közben az új épületben, amelyet részben ő is tervezett, megindította a hisztokémiai munkát. Ebben önzetlenül támogatta Dr. Keller Mária okleveles vegyész-mérnök, aki „Az ultrahang hatása a szövetek enzimaktivására” címmel védte meg biológiai doktorátusát. Már készült 1978-ban a kandidátusi disszertációja, amikor 10 nap alatt egy tumoros betegségben tragikus hirtelenséggel elhunyt.

A medikusoktatás mellett Tanka professzor fő feladatának tekintette a patológiai intézetek asszisztensnői képzését. A képzéshez három jegyzetet írtak Keller Máriával, amelynek csak egy-egy fejezete avult el. Tanka Dezső a szakasszisztensi képzésben 40 évig vett részt.

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem II. Sz. Patológiai Intézetében a harmadéves hallgatóknak magyar és német nyelven a mozgásszervi patológia tárgyköréből tartott előadásokat, sőt bonctermi gyakorlatokat. Az egyetem rektora ez irányú tevékenységét címzetes egyetemi docensi (1978), illetve címzetes egyetemi tanári (1982) címmel ismerte el.

Időközben a Magyar Patológus Társaság (MPT) főtitkárává választották (1968–1972), 1994-ig a társaság vezetője tagja volt. 1972–1990 között a társaság társelnöke lett. A szakmai kollégium tagja 1995-ig volt. Alapítója, majd 3 évig alelnöke volt az Osteoarthritis Osteoporosis Társaságnak.

1994–1996 között Balogh Zoltán főigazgató meghívására a hévízi kórházban laboratóriumi főorvosként dolgozott, teljesen új kutatólaboratóriumot szervezett.

Nyughatatlan nyugdíjas volt. Bodó Miklós professzor meghívására a Szt. János Kórház Patológiai Osztályán, illetve a Sejt diagnosztika Kft.-nél részben szövettani diagnosztikával, illetve medikusoktatással foglalkozott.

Tudományos munkássága, aktivitása szinte egy újabb dolgozatot kívánna: 200 előadást tartott, 150 dolgozatot írt a sugárbiológia, a mozgásszervi patológia és az enzimhisztokémia tárgyköréből. Elméleti és gyakorlati jegyzeteket írt, oktatási segédanyagokat (diasor, szövettani metszetek, CD) készített a szövettani asszisztensek, illetve a hisztokémiai szakasszisztensek részére.

Tagja volt 1989-ig a szocialista országok reumapatólusai szervezetének, ezen belül metszetkonzultációkat, továbbképzéseket szervezett. Társelnöke volt az 1978-ban Budapesten rendezett IX. Osteoarthritis Tudományos Szimpóziumnak. 1980-ban Budapesten az „IAP Postcongress Meeting” társelnöke, a Reumapatólogiai Szekció elnöke volt. A Német Reumatológus Társaság 1980-ban Fassbender professzor (Mainz) ajánlása alapján levelező tagjának választotta. „A magyar patológia története” című, 2005-ben kiadott könyv társszerkesztője.

Szakmai és tudományos munkáját az MPT Baló József, Romhányi György- és Genersich Antal-émlékéremmel honorálta. Az ORFI Farkas Károly-émlékérem-

mel tüntette ki, 2010-ben Bozsóky Sándor-émlékérmet kapott. Az egészségügyi miniszter Batthyány-Stratmann László-díjjal, 2005-ben egészségügyi miniszteri dicsérettel ismerte el oktatói, szervezői és tudományos munkásságát. Az asszisztensképzésben kifejtett munkájáért 2004-ben PAME-díjban (Patológus Asszisztensek Magyarországi Egyesülete) részesült.

Tanka Dezső derűs lelkületű, a társaságot kedvelő egyéniség volt. Nyíltszívű jó barát, aki becsülte az élet apró örömeit, szerette a természetet, a komolyzenét és a képzőművészeti alkotásokat.

Tudományos munkájában kitartó, szívós volt, elgondolásai megvalósításában a makacsságig menően következetes. Mélyen érzett, de komoly önfegyelmével próbált uralkodni érzelmi megnyilvánulásain.

Megértéssel, segítő szándékkal közeledett mások problémáihoz. A határozottság mellett alapvonása volt a közösségi érzés, elkötelezettsége a tudomány szolgálatában. Nem nézte jó szemmel azokat, akik egyéni ambíciókat a közérdek elé helyezték. Szerény életvitele, konzervatív, de reális gondolkodásmódja és életszemlélete képessé tették az ésszerű kompromisszumokra. Józan esze és erkölcsi rendje szerint tette mindig azt, amit kell, és úgy, ahogyan lehetett.

Kiváló oktató volt, veleszületett jó előadói készséggel. Szívügye volt a jövő generáció szakembereinek képzése és továbbképzése az általuk választott pályára. Szellemissége, embersége és tisztessége nem távozott el vele, továbbadódik tanítványai által az őt követő nemzedéknek.

Türelemmel viselt hosszú betegség után, 2015. június 17-én hunyt el Budapesten. Emlékét családja, pályatársai, munkatársai, tanítványai, a magyar és az európai orvostudomány hűséggel megőrzi.

Felhasznált irodalom

- Bodó, M., Honti, J., Sugár, J., Tanka, D.*: History of pathology in Hungary. [A magyar patológia története.] Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2005. [Hungarian]
- Makovitzky, J.*: Prof. Dr. György (Georg) Romhányi (1905–1991) als Persönlichkeit, Wissenschaftler und Lehrer. Ein Beitrag zur Geschichte der Polarisationsmikroskopie. Druck: Druckerei der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 2012. [German]
- Podr, Gy.*: History of the Institute. ORFI – (National Institute for Rheumatology and Physiotherapy). [Az Intézet története (ORFI).] http://www.orfi.hu/az_intezet_tortenete. [Hungarian]
- Tanka, D.*: Significance of mitochondrial enzymes in rheumatoid arthritis. [Die Bedeutung der mitochondrialen Enzyme bei der rheumatoiden Arthritis.] Acta Histochem., 1984, 30(Suppl.), 265–273. [German]
- Tanka, D., Gátai, K.*: Histochemical detection of thiosulphate sulphurtransferase (Rhodanase) activity. Histochemistry, 1983, 77(2), 285–288.

Prof. Dr. Makovitzky József
 Universität Heidelberg/Freiburg
 (e-mail: josef.makovitzky@med.uni-heidelberg.de)

Dr. Gátai Katalin (London)

Bornemisza Beryll (Budapest)